της κοινής οργάνωσης αγοράς των γαλακτοκομικών προϊόντων ούτε στο πλαίσιο της εναρμόνισης των οικείων εθνικών νομοθεσιών, τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν τους κανόνες που πρέπει να τηρούνται ως προς τα προϊόντα που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση στο έδαφός τους. Οι εν λόγω εθνικές ρυθμίσεις δεν μπορούν, όμως, να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 επ. της συνθήκης.

3. Η απαγόρευση μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος, που αναφέρεται στο άρθρο 30, αφορά κάθε εμπορική ρύθμιση των κρατών μελών, ικανή να παρεμβάλει εμπόδια, αμέσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά στο ενδοκοινοτικό εμπόριο.

   Εθνικές ρυθμίσεις που απαγορεύουν τη διάθεση στο εμπόριο εμπορευμάτων που έχουν νόμιμα παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο στο κράτος εξαγωγής, για το λόγο ότι τα προϊόντα αυτά δεν πληρούν τις μικροβιολογικής φύσεως απαιτήσεις που ισχύουν στο κράτος μέλος εισαγωγής, αποτελούν μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης.

4. Είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις που:

   α) αποκλείουν την ύπαρξη σε παστεριωμένα γαλακτοκομικά προϊόντα κολοβακτηριδίων, τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, δεδομένου ότι η ύπαρξη αυτή αποτελεί άμεση ένδειξη πραγματικού κινδύνου για την υγεία των ανθρώπων·

   6) αποσκοπούν στο να αποκλείσουν την ύπαρξη σε γαλακτοκομικά προϊόντα, κατά το χρονικό σημείο της κατανάλωσής τους, ορισμένου αριθμού μη παθογόνων μικροοργανισμών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των πιο ευαίσθητων από τους καταναλωτές και που για το σκοπό αυτό καθορίζουν μέγιστο αριθμό από αυτούς τους μικροοργανισμούς, κατά την ημέρα πωλήσεως του προϊόντος αυτού, λαμβάνοντας υπόψη τη φθορά που υφίσταται αυτό κατά το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της πώλησης και της κατανάλωσής του.

Στην υπόθεση 97/83,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Hoge Raad der Nederlanden προς το Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης κατά

CMC Melkunie BV, ήδη Melkunie Holland BV, με έδρα το Woerden,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς τα άρθρα 30 και 36 της συνθήκης, ενόψει των διατάξεων του Melkbesluit (κανονιστικής απόφασης για το γάλα) της 25ης Οκτωβρίου 1974, που εκδόθηκε βάσει του Warenwet της 28ης Δεκεμβρίου 1935, όπως τροποποιήθηκε, νόμου ο οποίος θέτει προδιαγραφές σχετικά με το χαρακτηρισμό και την ποιότητα των εμπορευμάτων,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

συγκείμενο από τους Mackenzie Stuart, πρόεδρο, Y. Galmot, πρόεδρο τμήματος, O. Due, U. Everling και K. Κακούρη, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. VerLoren van Themaat
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοίκησης

εκδίδει την ακόλουθη

## ΑΠΟΦΑΣΗ

## Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του πρωτοκόλλου περί του οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνοψίζονται ως εξής:

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

*Α — Η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία*

Το Melkbesluit της 25ης Οκτωβρίου 1974 (κανονιστική απόφαση περί γάλακτος) που θεσπίστηκε «προς το συμφέρον της δημόσιας υγείας ή της εντιμότητας στις εμπορικές συναλλαγές» βάσει των άρθρων 14 και 16 του Warenwet της 28ης Δεκεμβρίου 1935, νόμου που περιέχει διατάξεις σχετικά με την ποιότητα και τον χαρακτηρισμό των εμπορευμάτων (Staatsblad 1935, αριθ. 793) όπως τροποποιήθηκε, αφορά τα «παστεριωμένα» ή «αποστειρωμένα» προϊόντα και καθορίζει τις προϋποθέσεις, τις οποίες πρέπει αυτά να συγκεντρώνουν.

Δυνάμει του άρθρου 34, παράγραφος 2, του Melkbesluit, ο χαρακτηρισμός «παστεριωμένο» μπορεί να χρησιμοποιείται μόνο αν τα προϊόντα:

«α) έχουν υποστεί θερμική βακτηριδιοκτόνα επεξεργασία ή άλλη επεξεργασία με αντίστοιχα βακτηριδιοκτόνα αποτελέσματα·

β) έχουν συσκευαστεί στον τόπο της παρασκευής εντός δοχείου, του οποίου το άνοιγμα έχει σφραγιστεί και δεν μπορεί να ανοιχτεί παρά μόνο με καταστροφή αυτού του ανοίγματος».

Δυνάμει του άρθρου 34, παράγραφος 3, του Melkbesluit, τα «παστεριωμένα» προϊόντα πρέπει να συγκεντρώνουν τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

«α) δεν πρέπει να περιέχουν κολοβακτηρίδια που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια σε ένα χιλιοστόλιτρο προϊόντος·

β) ο αριθμός των μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 50 000 κατά χιλιοστόλιτρο με εξαίρεση

την κρέμα σαντιγύ, στην οποία ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 200 000·

γ) η φωσφατάση πρέπει να είναι αρνητική, εκτός αν το προϊόν έχει υποστεί αντί θερμικής βακτηριδιοκτόνου επεξεργασίας μία άλλη επεξεργασία με αντίστοιχα βακτηριδιοκτόνα αποτελέσματα».

Τα παστεριωμένα προϊόντα πρέπει να φέρουν αυτό το χαρακτηρισμό στη συσκευασία (άρθρο 34, παράγραφος 6, του Melkbesluit) και πρέπει, επιπλέον, να διατηρούνται και να μεταφέρονται από τους πωλητές σε θερμοκρασία που δεν υπερβαίνει τους 10° Κελσίου (άρθρο 43, παράγραφος 1, του Melkbesluit).

Οι διατάξεις σχετικά με το χρόνο διατηρήσεως αυτών των προϊόντων περιέχονται στο Algemeen Aanduidingenbesluit (Warenwet) της 10ης Σεπτεμβρίου 1981 (Staatsblad 621). Δυνάμει των συνδυασμένων διατάξεων του άρθρου 4, παράγραφος 3, στοιχείο c) και του άρθρου 10 αυτής της απόφασης, τα είδη διατροφής και τα ποτά που έχουν προσυσκευαστεί πρέπει να φέρουν την ένδειξη «διατηρείται τουλάχιστο μέχρι». Αν αυτός ο ελάχιστος χρόνος διατήρησης συνδέεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο διατήρησης, ο τρόπος αυτός πρέπει να μνημονεύεται.

Οι παραβάσεις αυτών των διατάξεων συνιστούν οικονομικά εγκλήματα κατά την έννοια του νόμου περί οικονομικών εγκλημάτων της 22ας Ιουνίου 1950 (Staatsblad 258).

*Β — Γένεση και εξέλιξη της διαφοράς στην κύρια δίκη*

Η εταιρεία Melkunie εισήγαγε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας γαλακτοκομικά προϊόντα προοριζόμενα για εμπορία και κατανάλωση στις Κάτω Χώρες, στη συσκευασία των οποίων υπήρχε η ένδειξη ότι επρόκειτο για παστεριωμένο μίγμα αποκορυφωμένης κρέμας βανίλιας (ή καραμέλας) και κρέμας σαντιγύ.

Οι επιφορτισμένες με τον έλεγχο ολλανδικές υπηρεσίες προέβησαν σε ορισμένες περιοχές σε δειγματοληψία του προϊόντος που διέθετε η εταιρεία Melkunie προς πώληση. Από την ανάλυση πέντε παρτίδων, που έγινε μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουλίου 1980, προέκυψε κατά την τελευταία ημέρα πώλησης που αναφερόταν στη συσκευασία του εν λόγω προϊόντος ή αμέσως πριν, η ύπαρξη, αφενός, μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια και που ο αριθμός τους ανερχόνταν ανά χιλιοστόλιτρο σε αντιστοίχως, 9 εκατομμύρια για τις δύο πρώτες παρτίδες, 18 εκατομμύρια για την τρίτη, 90 εκατομμύρια για την τέταρτη και 82 000 για την πέμπτη, αφετέρου, στην τρίτη και τέταρτη παρτίδα κολοβακτηρίδια που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια.

Ενόψει αυτού του αποτελέσματος των αναλύσεων ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά της εταιρείας Melkunie επειδή διατηρούσε αποθηκευμένα εμπορεύματα ακατάλληλα για την ανθρώπινη κατανάλωση κατά παράβαση των διατάξεων του Melkbesluit του 1974 (Staatsblad 699).

Με απόφαση της 16ης Απριλίου 1981, η εταιρεία Melkunie απαλλάχθηκε από τις κατηγορίες που είχαν διατυπωθεί εναντίον της.

Ύστερα από έφεση που άσκησε η εισαγγελική αρχή το Gerechtshof του Άμστερνταμ κατεδίκασε με απόφαση της 7ης Μαΐου 1982 την εταιρεία Melkunie σε πέντε πρόστιμα 4 000 φιορινίων το καθένα για «πέντε παραβάσεις από νομικό πρόσωπο προδιαγραφής που θέτει το άρθρο 16 του Warenwet».

Η εταιρεία Melkunie προσέφυγε κατά αυτής της απόφασης ενώπιον του Hoge Raad, το οποίο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δύο ερωτήματα:

«I. Πρέπει να θεωρηθούν ως μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών κατά

την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ οι διατάξεις το Melkbesluit (Warenwet) του 1974, ιδίως οι προϋποθέσεις που απαιτούνται από το άρθρο 34, παράγραφος 3, για τα ως "παστεριωμένα" χαρακτηριζόμενα εμπορεύματα, δηλαδή:

α) δεν πρέπει να εμφανίζονται κολοβακτηρίδια που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, σε ένα χιλιοστόλιτρο προϊόντος·

6) ο αριθμός των μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 50 000 κατά χιλιοστόλιτρο με εξαίρεση την κρέμα σαντιγύ, στην οποία ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 200 000·

όταν οι διατάξεις αυτές σε συνδυασμό με τις προδιαγραφές που αναφέρονται στο σημείο 6 της παρούσας απόφασης εφαρμόζονται σε εμπορεύματα, που εισάγονται από άλλο κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων;

II. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα I, δικαιολογείται τουλάχιστον η απαίτηση των προϋποθέσεων που αναφέρονται εκεί και η εφαρμογή τους σε εμπορεύματα που εισάγονται από άλλο κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, βάσει του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται σ' αυτό, ιδίως για την προστασία "της υγείας ... των ανθρώπων";»

Ως προς το σημείο 6 της απόφασης, το Hoge Raad διευκρινίζει ότι καίτοι η παράβαση των απαιτήσεων που θέτει το Melkbesluit του 1974 συνιστά οικονομικό έγκλημα κατά την έννοια του νόμου περί οικονομικών εγκλημάτων της 22ας Ιουνίου 1950, οι επίδικες απαγορεύσεις επιβλήθηκαν βάσει του κανονισμού για την υγειονομική επίβλεψη των εμπορευμάτων του δήμου του Veenendaal που θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 6 του προαναφερόμενου Warenwet.

Η απόφαση περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 27 Μαΐου 1983.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί του οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις η εταιρεία Melkunie, εκπροσωπούμενη από τον R. A. A. Duk, δικηγόρο Χάγης, η ολλανδική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. Verkade, γενικό γραμματέα του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων, η δανική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Laurids Mikaelsen, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από το νομικό της σύμβουλο R. Caspar Fischer.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετ' ακρόαση του γενικού εισαγγελέα το Δικαστήριο, σύμφωνα με τα άρθρα 21 του οργανισμού και 45 του κανονισμού διαδικασίας, αποφάσισε τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Με έγγραφο της 15ης Δεκεμβρίου 1983, ο γραμματέας του Δικαστηρίου ζήτησε από την Επιτροπή να προσκομίσει πριν από τις 20 Ιανουαρίου 1984 το κείμενο της γερμανικής νομοθεσίας, στο οποίο εμπίπτουν τα εν λόγω επίδικα προϊόντα.

Η Επιτροπή προσκόμισε το εν λόγω κείμενο στις 19 Ιανουαρίου 1984. Στις παρατηρήσεις της που επισύναψε στα εν λόγω σχετικά, η Επιτροπή αναφέρει ότι δεν μπορεί να καθορίσει με βεβαιότητα ποιες διατάξεις της γερμανικής νομοθεσίας εφαρμόζονταν ως προς τα επίδικα προϊόντα. Αυτό δε λόγω, αφενός, ορισμένων ανακριβειών της δικογραφίας ως προς, ιδίως, την σύνθεση των εν λόγω προϊόντων και των

προϋποθέσεων, υπό τις οποίες εξήχθησαν στις Κάτω Χώρες, αφετέρου, του γεγονότος ότι ως προς ορισμένα θέματα της ομοσπονδιακής νομοθεσίας που εφαρμόζεται στα είδη διατροφής εξουσιοδοτήθηκαν οι ομόσπονδες χώρες (Länder).

Ενώ το Hoge Raad περιορίστηκε στη διαπίστωση ότι τα επίδικα προϊόντα εξήχθησαν στις Κάτω Χώρες από άλλο κράτος μέλος, η εταιρεία Melkunie προβάλλει ότι τα προϊόντα αυτά ήταν σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας της χώρας εξαγωγής και ότι οι διατάξεις αυτές είναι παρόμοιες με τις αντίστοιχες ολλανδικές διατάξεις. Η Επιτροπή θεωρεί ότι, καίτοι το έγγραφο της 9ης Φεβρουαρίου 1981 που η εταιρεία Melkunie επισύναψε στις γραπτές παρατηρήσεις της δεν επιβεβαιώνει καθόλου τη θέση που υποστηρίζει η εν λόγω εταιρεία, περιέχει, αντιθέτως, στοιχεία απάντησης στην ερώτηση που έθεσε το Δικαστήριο.

Κατά την Επιτροπή, είναι δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ των ποιοτικών απαιτήσεων και των υγειονομικών απαιτήσεων που θέτει η γερμανική νομοθεσία. Θεωρώντας, πάντως, ότι, ενόψει της δικογραφίας και της απόφασης περί παραπομπής, τα προδικαστικά ερωτήματα αναφέρονται μόνο στην προστασία της δημόσιας υγείας, η Επιτροπή συγκεντρώνει τις παρατηρήσεις της στις αντίστοιχες διατάξεις της γερμανικής νομοθεσίας, των οποίων τα αποσπάσματα, που ανακοινώθηκαν στο Δικαστήριο, ελήφθησαν από το μέρος Α του συγγράμματος «Lebensmittelrecht» του Walter Zipfel.

Σύμφωνα με το άρθρο 54 του κανονισμού διαδικασίας η ημερομηνία έναρξης της προφορικής διαδικασίας προσδιορίστηκε μετά τη λήξη της ημερομηνίας απαντήσεως στις ερωτήσεις που απεύθυνε το Δικαστήριο.

Με διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 1983, το Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 95, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού διαδικασίας, αποφάσισε να αναθέσει την υπόθεση στο πέμπτο τμήμα.

## II — Περίληψη των γραπτών παρατηρήσεων που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

Η *εταιρεία Melkunie* υπογραμμίζει ότι το Melkbesluit του 1974 (απόφαση περί γάλακτος) που καθορίζει, χωρίς διάκριση μεταξύ εγχωρίων και εισαγομένων προϊόντων τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες τα γαλακτοκομικά προϊόντα μπορούν να διατίθενται στο εμπόριο στις Κάτω Χώρες, στηρίζεται σε επιταγές που συνδέονται τόσο με την εντιμότητα στις εμπορικές συναλλαγές όσο και με την προστασία της δημόσιας υγείας.

*Επί του πρώτου ερωτήματος*

Κατά την εταιρεία Melkunie, συνάγεται τόσο από την φιλοσοφία της Επιτροπής που εκφράζεται με την ανακοίνωση σχετικά με τις συνέπειες της απόφασης της 20ής Φεβρουαρίου 1979, της αποκαλούμενης «Cassis de Dijon» (Rewe-Zentral, 120/78, Jurispr. σ. 649, PB C 256, της 3. 10. 1980) όσο και από την προαναφερόμενη νομολογία που επιβεβαιώθηκε με τις αποφάσεις της 26ης Ιουνίου 1980 (Gilli και Andres, 788/79, Jurispr. σ. 2071), της 16ης Δεκεμβρίου 1980 (Fietje, 27/80, Jurispr. σ. 3839) και της 19ης Φεβρουαρίου 1981 (Kelderman, 130/80, Συλλογή 1981, σ. 527) ότι ακόμη κι αν τα εθνικά νομοθετικά μέτρα, βάσει των οποίων ασκείται δίωξη, συνιστούν εύλογα μέτρα, τα οποία δεν εμπίπτουν εκ των προτέρων στην απαγόρευση του άρθρου 30 της συνθήκης, αποκλείεται ποινική καταδίκη κατά το μέτρο που το εν λόγω προϊόν συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που θέτει η ρύθμιση της χώρας προελεύσεως.

Κατά τη γνώμη της εταιρείας Melkunie, ακόμη κι αν οι προϋποθέσεις που θέτουν τα κράτη μέλη εξαγωγής και εισαγωγής δεν είναι ισοδύναμες, η γενική απαγόρευση εμπορίας του προϊόντος δεν μπορεί να δικαιολογηθεί όταν κατάλληλη επισήμανση, με την οποία εμφαίνεται ότι το προϊόν «αποκλίνει» από την εθνική ρύθμιση, για την οποία πρόκειται, αρκεί για να πραγματοποιηθεί ο σκοπός που έχει καθορίσει το κράτος μέλος εισαγωγής.

Η εταιρεία Melkunie υπογραμμίζει ότι, καίτοι το Δικαστήριο δεν διστάζει να κρίνει τον εύλογο ή όχι χαρακτήρα ενός εθνικού μέτρου, αναθέτει στον εθνικό δικαστή τη φροντίδα να αποφασίσει για την ενδεχόμενη μη εφαρμογή αυτού του μέτρου, όταν το εμπόρευμα, για το οποίο πρόκειται, συγκεντρώνει αντίστοιχες προϋποθέσεις που θέτει η ρύθμιση του κράτους μέλους εξαγωγής.

Η εταιρεία Melkunie προτείνει να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

«Η εφαρμογή των διατάξεων, στις οποίες αναφέρεται το ερώτημα αυτό, ως προς τα προϊόντα που εισάγονται από ένα άλλο κράτος μέλος συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ, εφόσον τα προϊόντα συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που εφαρμόζονται ως προς αυτά σ' αυτό το άλλο κράτος μέλος και εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές είναι ισοδύναμες με τις προϋποθέσεις, για τις οποίες πρόκειται· αν αυτό δεν συμβαίνει, πρέπει να έχει αποδειχθεί ότι δεν ήταν δυνατό να ληφθούν επαρκώς υπόψη τα συμφέροντα που προστατεύονται απ' αυτές τις διατάξεις ή από άλλες διατάξεις λιγότερο δραστικές, όπως διατάξεις ως προς την επισήμανση, από τις οποίες διαφαίνονται οι διαφορές που υπάρχουν σχετικά με τα προϊόντα που είναι σύμφωνα με τις εν λόγω διατάξεις.»

*Επί του δευτέρου ερωτήματος*

Η εταιρεία Melkunie αναφέρει, κατά πρώτο λόγο, ότι η εξέταση του αν συμβιβάζεται η ολλανδική ρύθμιση με το άρθρο 36 της συνθήκης στερείται ενδιαφέροντος κατά το μέτρο που η ποινική δίωξη που έχει ασκηθεί εναντίον της στηρίζεται σε ένα τοπικό κανονισμό που αφορά αποκλειστικά την προστασία του καταναλωτή.

Η εταιρεία Melkunie τονίζει, κατά δεύτερο λόγο, ότι περιοριζόμενο να διαπιστώσει αν οι διατάξεις του άρθρου 34, παράγραφος 3, του Melkbesluit αντιστοιχούν σε επιταγές δημόσιας υγείας, το εφετείο του Άμστερνταμ προέβη σε ανακριβή ή τουλάχιστον ανεπαρκή εξέταση της εν λόγω ρύθμισης κατά το μέτρο που δεν επαλήθευσε αν μπορεί εύλογα να υποστηριχτεί ότι αυτή η ρύθμιση διασφαλίζει την προστασία της δημόσιας υγείας.

Αφού διευκρίνισε ότι η παστερίωση του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων έχει ως σκοπό να φονευθούν τα βακτηρίδια που υφίστανται στο προϊόν στη φυσική του κατάσταση, η εταιρεία Melkunie διακρίνει μεταξύ αυτών των βακτηριδίων , αφενός τους παθογόνους μικροοργανισμούς που η ύπαρξή τους και μόνο καθιστά τη χρησιμοποίηση του προϊόντος επιβλαβή για την υγεία και, αφετέρου τα αποκαλούμενα συνήθη βακτηρίδια που δεν καθιστούν το προϊόν ακατάλληλο για την ανθρώπινη κατανάλωση παρά μόνο αν η ανάπτυξή τους, που εξαρτάται ιδίως από τη θερμοκρασία, στην οποία διατηρείται το προϊόν, υπερβαίνει ένα ορισμένο ανώτατο όριο που καθορίζεται από το άρθρο 34, παράγραφος 3, του Melkbesluit και προσδιορίζεται χρονικά με την ένδειξη της τελευταίας ημέρας πωλήσεως. Ενδείκνυται, συνεπώς, στη δεύτερη αυτή περίπτωση, να γίνει διάκριση μεταξύ της προοδευτικής και αναπόφευκτης μεταβολής του προϊόντος, χωρίς επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου, και της οριστικής αλλοίωσής του.

Κατά την εταιρεία Melkunie, ο έλεγχος του αριθμού των βακτηριδίων που υπάρχουν στο προϊόν κατά την τελευταία ημέρα πωλήσεως δεν επιτρέπει να συναχθεί τίποτε τόσο ως προς τους κινδύνους για την υγεία όσο και για την επιτυχή έκβαση της διαδικασίας παστερίωσης.

Με το πνεύμα αυτό η εταιρεία Melkunie παρατηρεί, καταρχάς, ότι καίτοι το Δικαστήριο του Άμστερνταμ στηρίχθηκε προφανώς στη σκέψη 13 της απόφασης της 5ης Φεβρουαρίου 1981, Kaasfabriek Eyssen (53/80, Συλλογή 1981, σ. 409), το παρόν στάδιο των επιστημονικών γνώσεων δεν επιτρέπει, εκτός ιδίως από τα αποτελέσματα που προκαλούνται στην ανθρώπινη υγεία από την απορρόφηση προσθέτων ουσιών όπως της νιζίνης, να καθοριστεί «η μέγιστη ποσότητα μικροοργανισμών που μπορεί να απορροφά ημερησίως ο άνθρωπος χωρίς σοβαρούς κινδύνους».

Η εταιρεία Melkunie παρατηρεί, στη συνέχεια, ότι η ύπαρξη βακτηριδίων δεν εξαρτάται από παστερίωση περισσότερο ή λιγότερο επιτυχή, κατά την οποία επιβιώνει πάντοτε ένας σημαντικός αριθμός βακτηριδίων, εφόσον το προϊόν δεν έχει αποστειρωθεί, αλλά από τις συνθήκες διατήρησης. Κατά την άποψη της εταιρείας Melkunie, συνάγεται από τα παραπάνω, αφενός ότι η επιτυχία της παστερίωσης, αυτής καθεαυτής, δεν προσφέρει καμία εγγύηση για την υγεία του ανθρώπου, αφετέρου ότι αν, κατά την τελευταία ημέρα πώλησης του προϊόντος, ο αριθμός των βακτηριδίων υπερβαίνει το ανώτατο όριο που καθορίζεται από το νόμο αυτό οφείλεται ουσιαστικά στο γεγονός ότι η τελευταία ημέρα πώλησης καθορίστηκε υπερβολικά γενναιόδωρα και χωρίς να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες (ιδίως θερμοκρασίας), υπό τις οποίες το προϊόν διατηρείται ή πρέπει να διατηρείται.

Η εταιρεία Melkunie προτείνει να δοθεί στο δεύτερο ερώτημα του Hoge Raad η ακόλουθη απάντηση:

«Η προϋπόθεση, σύμφωνα με την οποία τα προϊόντα που εισάγονται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, όπως αυτό για το οποίο πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, πρέπει να συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο άρθρο 34, παράγραφος 3, του Melkbesluit κατά την τελευταία ημέρα πώλησης που αναγράφεται στην επισήμανσή τους, δεν δικαιολογείται από κανένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 36 της συνθήκης ΕΟΚ, και ιδίως, από την υγεία των προσώπων».

Η *ολλανδική κυβέρνηση* εκθέτει, κατά πρώτο λόγο, τις κύριες διατάξεις της εν λόγω ρύθμισης και τους λόγους για τους οποίους θεσπίστηκε και εξετάζει, κατά δεύτερο λόγο, αν συμβιβάζεται η ρύθμιση αυτή με το κοινοτικό δίκαιο.

1. Η επίδικη εθνική ρύθμιση

Αφού επανέλαβε τη διατύπωση του άρθρου 34, παράγραφος 3, του Melkesbesluti, η ολλανδική κυβέρνηση παρατηρεί ότι οι δημοτικοί κανονισμοί που θεσπίστηκαν κατ' εφαρμογή του άρθρου 6 του Warenwet και που είναι ταυτόσημοι για όλους τους δήμους έχουν ως αντικείμενο να «κρατήσουν μακριά» από την αγορά και ως συνέπεια να απαγορεύσουν την πώληση των προϊόντων, τα οποία χρησιμοποιούμενα σύμφωνα με τον προορισμό τους αποδεικνύονται επιβλαβή για την υγεία του ανθρώπου, ότι είναι κακής ποιότητας ή ότι δεν συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις.

Η ολλανδική κυβέρνηση αναφέρει, κατά πρώτο λόγο, ότι σε περίπτωση υπέρβασης των ορίων που καθορίζονται με τις διατάξεις αυτές τα προϊόντα δεν αποσύρονται αμέσως από το εμπόριο, αλλά οι αρμόδιες αρχές περιορίζονται σε μία πρώτη φάση, δηλαδή όταν το προϊόν δεν περιέχει παθο-

γόνα βακτηρίδια και δεν παρουσιάζει οργανοληπτικές αποκλίσεις, να απευθύνουν προειδοποίηση ή να συντάξουν έκθεση υπό τύπο προειδοποιήσεως, προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες παραγωγής ή επεξεργασίας του προϊόντος. Στο πλαίσιο της υπόθεσης στην κύρια δίκη δεν απαγορεύτηκε η πώληση του προϊόντος· συντάχθηκαν μόνο εκθέσεις μετά από προειδοποίηση.

Η ολλανδική κυβέρνηση παρατηρεί, κατά δεύτερο λόγο ότι η υπέρβαση των ορίων που καθορίζονται με τα άρθρα 34, παράγραφος 3, του Melkebesluit ισοδυναμεί όχι με αδυναμία πώλησης ή κατανάλωσης του επίδικου προϊόντος, αλλά με δυνητικό κίνδυνο για την υγεία του ανθρώπου, επειδή η εν λόγω υπέρβαση αποτελεί ένδειξη ανεπαρκούς ή τουλάχιστον όχι άριστης υγιεινής κατά την παρασκευή του προϊόντος ή μεταγενέστερα. Η ολλανδική κυβέρνηση εκθέτει ως προς το σημείο αυτό ότι οι διατάξεις του άρθρου 34, παράγραφος 3, του Melkebesluit αποβλέπουν στο να αποφεύγεται να προσφέρονται στον καταναλωτή προϊόντα, τα οποία είτε μπορούν να συνιστούν απειλή για την υγεία του είτε δεν έχουν την ποιότητα που εύλογα μπορεί αυτός να αναμένει από ένα είδος διατροφής (χρώμα, γεύση, οσμή).

Το γεγονός ότι ένα προϊόν έχει μολυνθεί ή μπορεί, πολύ γρήγορα, να μολυνθεί από παθογόνα βακτηρίδια, όπως καταφαίνεται από την ύπαρξη κολοβακτηριδίων, είναι εν προκειμένω αποφασιστικής σημασίας. Η αλλοίωση του προϊόντος εξαρτάται από τον αριθμό των βακτηριδίων που περιέχει και είναι αποτέλεσμα των ουσιών που εκκρίνονται από αυτά.

Κατά την ολλανδική κυβέρνηση ο μέγιστος αριθμός βακτηριδίων, που καθορίζεται από το Melkebesluit προκειμένου να προσδιοριστεί η γενική κατάσταση ενός προϊόντος από βακτηριολογική άποψη συνιστά παράμετρο όχι μόνο αντικειμενική αλλά και εύλογη. Το ύψος του αρθμού βακτηριδίων που αναφέρεται στο άρθρο 34, παράγραφος 3, του Melkebesluit καθορίστηκε με βάση δύο κριτήρια, δηλαδή:

— αφενός, τον αριθμό των μικροοργανισμών που αναμένεται εύλογα να υπάρχουν σε ένα παρασκευασμένο προϊόν, που μεταφέρεται και αποθηκεύεται σύμφωνα με όλους τους κανόνες της τέχνης και το όριο, πέραν του οποίου υφίστανται κίνδυνοι μόλυνσης του προϊόντος από παθογόνα βακτηρίδια·

— αφετέρου, την εύλογη προθεσμία, που υπολογίζεται σε δύο μέρες περίπου μετά από την τελευταία ημέρα πώλησης του προϊόντος, που πρέπει να αφεθεί στον καταναλωτή για να καταναλώσει ένα προϊόν, του οποίου η οργανοληπτική ιδιότητα δεν έχει αλλοιωθεί. Επειδή η ταχύτητα πολλαπλασιασμού των μικροοργανισμών σε περίπτωση διατηρήσεως του προϊόντος στο ψυγείο αποτελεί γνωστό στοιχείο, ο αριθμός αυτών των βακτηριδίων που υπάρχουν κατά την τελευταία ημέρα πώλησης του προϊόντος έχει καθοριστεί σε 50 000, αριθμός ο οποίος αντιστοιχεί στην εξασφάλιση ότι το προϊόν βρίσκεται σε κανονική κατάσταση διατήρησης κατά τις δύο επόμενες ημέρες.

Η υποχρέωση καθορισμού της τελευταίας ημέρας πώλησης του προϊόντος επιτρέπει έτσι να εκτιμηθεί η επιτυχής έκβαση της διαδικασίας παστερίωσης και να ελεγχθεί αν η μεταφορά και η αποθήκευση του προϊόντος δεν έβλαψαν την ποιότητά του σε τρόπο που να είναι απαράδεκτη.

Η ολλανδική κυβέρνηση θεωρεί ότι διαφορετικός έλεγχος, που στηρίζεται αποκλειστικά στην οργανοληπτική ιδιότητα του προϊόντος είναι ανεπαρκής κατά το μέτρο

που, αφενός, αποδεικνύεται ικανοποιητικός, ενώ το προϊόν περιέχει βακτηρίδια, η ύπαρξη των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί μέσω γευστικών, χρωματιστών, και ευωδών ουσιών, αφετέρου δε, ο έλεγχος αυτός δεν επιτρέπει να εκτιμηθεί η κατάσταση του προϊόντος παρά μόνο κατά τη στιγμή που γίνεται αυτή η εκτίμηση χωρίς καμία χρονική πρόβλεψη.

2. Η συμφωνία των ολλανδικών διατάξεων με το άρθρο 30 επ. της συνθήκης

Κατά την ολλανδική κυβέρνηση, τα δύο ερωτήματα που υπέβαλε το Hoge Raad συνοψίζονται στο μόνο ζήτημα αν οι επίδικες ολλανδικές διατάξεις, που εφαρμόζονται αδιάκριτα στα εγχώρια και εσαγόμενα προϊόντα, συμβιβάζονται με τα άρθρα 30 και 36 της συνθήκης.

Αναφερόμενη στην απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974, Dassonville (8/74, προαναφερόμενη) η ολλανδική κυβέρνηση εκθέτει ότι παρόλο που οι εν λόγω διατάξεις δυνατό να συνιστούν εμπόδια στο εισαγωγικό εμπόριο, επιτρέπονται δυνάμει, αφενός, του άρθρου 36 της συνθήκης, εφόσον δικαιολογούνται από λόγους που αφορούν ιδίως την προστασία της δημόσιας υγείας, αφετέρου, του «rule of reason» που συνάγεται από την ερμηνεία του άρθρου 30 της συνθήκης από το Δικαστήριο, όταν τα εμπόδια αυτά δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος, όπως πχ. της προστασίας του καταναλωτή.

Η ολλανδική κυβέρνηση αναφέρει ότι, παρόλο που συγκεντρώνει τις γραπτές παρατηρήσεις της στους λόγους, για τους οποίους θεσπίστηκε η επίδικη ρύθμιση σχετικά με την προστασία της δημόσιας υγείας, δεν εκφράζεται ρητά υπέρ της μιας ή της άλλης δυνατότητας δικαιολόγησης που προσφέρονται από τα άρθρα 30 και 36 της συνθήκης. Η ολλανδική κυβέρνηση, που, εντούτοις, επιφυλάσσει στον εαυτό της το δικαίωμα να επανέλθει στο σημείο αυτό κατά την προφορική διαδικασία, θεωρεί ότι, εν πάση περιπτώσει, οι διατάξεις του Melkbesluit, απαραίτητες και δικαιολογημένες ως προς τις λεπτομέρειές τους, συμβιβάζονται με τις διατάξεις της συνθήκης, κατά το μέτρο που εξασφαλίζουν την κατανάλωση προϊόντων που είναι αποδεκτά και όχι επιβλαβή.

Η *δανική κυβέρνηση* θεωρεί ότι εθνικές ρυθμίσεις σχετικά με τα βακτηριολογικά όρια των ειδών διατροφής είναι δικαιολογημένες από διάφορες απόψεις.

Η έλλειψη κοινοτικής εναρμόνισης, κατά πρώτο λόγο, αφήνει στα κράτη μέλη ευρεία εξουσία εκτίμησης και το δικαίωμα να καθορίζουν τους κανόνες, τους οποίους πρέπει να τηρούν, επί ποινή χρηματικής κύρωσης ή απαγόρευσης εμπορίας, τα προϊόντα που προορίζονται για την ανθρώπινη κατανάλωση. Η ελευθερία των κρατών μελών είναι ακόμη περισσότερο δικαιολογημένη, όταν, όπως αυτό επιβεβαιώνεται εν προκειμένω, η επιστημονική έρευνα δεν επιτρέπει να καθοριστούν με επαρκή ακρίβεια ούτε τα βακτηριολογικά όρια, πέρα των οποίων υφίστανται κίνδυνοι για την υγεία, ούτε, κατά συνέπεια, οι άψογοι κανόνες υγιεινής που πρέπει να τηρούνται καθόλη την αλυσίδα παραγωγής και εμπορίας ενός προϊόντος.

Η δανική κυβέρνηση παρατηρεί, κατά δεύτερο λόγο, ότι έχοντας υπόψη τις διατάξεις των άρθρων 30 και 36 της συνθήκης και τη νομολογία του Δικαστηρίου η επίδικη ολλανδική ρύθμιση είναι δικαιολογημένη με συνδυασμό αυτών των λόγων.

Ενόψει, κατά πρώτον, των διατάξεων του άρθρου 36 της συνθήκης, η δανική κυβέρνηση αναφέρει ότι η εξαίρεση που στηρί-

ζεται στην προστασία της ζωής και της υγείας των ανθρώπων αφορά όχι μόνο τις νομοθετικές διατάξεις, με τις οποίες επιδιώκονται να αποκλειστούν οι άμεσοι και συγκεκριμένοι κίνδυνοι αλλά επίσης τις νομοθετικές διατάξεις που, θεσπιζόμενες προληπτικά, καθιστούν δυνατή την απαγόρευση της πώλησης προϊόντων που εγκυμονούν κινδύνους. Με την προαναφερόμενη απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1981, Kelderman, 130/80, το Δικαστήριο, εξάλλου, δέχτηκε ότι η νομιμότητα ορισμένων λόγων μπορεί να εξέρχεται από το πλαίσιο ορισμένων καταστάσεων, κατά τις οποίες θίγεται άμεσα η ζωή ή η υγεία των προσώπων.

Ενόψει, στη συνέχεια, των διατάξεων του άρθρου 30 η δανική κυβέρνηση παρατηρεί ότι κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου μέτρα δικαιολογούμενα από γενικούς λόγους προστασίας της υγείας, εντιμότητας των εμπορικών συναλλαγών και άμυνας των καταναλωτών δεν συνιστούν μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς, όταν τα μέτρα αυτά είναι «εύλογα», δηλαδή δεν δημιουργούν διακρίσεις και περιορίζονται στο ελάχιστο αναγκαίο.

Με αυτό το πνεύμα η δανική κυβέρνηση αναφέρει, κατά πρώτον, ότι έχοντας υπόψη τα γενικά συμφέροντα των καταναλωτών είναι δικαιολογημένο να μπορούν τα κράτη μέλη, μέσω νομοθετικών μέτρων, να εξασφαλίζουν ότι τα είδη διατροφής που δεν είναι άξια αυτού του χαρακτηρισμού κρατούνται μακριά από την αγορά. Η δανική κυβέρνηση θεωρεί ότι οι διατάξεις αυτής της φύσης πρέπει να εφαρμόζονται τόσο ως προς τα εγχώρια προϊόντα όσο και προς τα προϊόντα που εισάγονται προκειμένου να αποφευχθεί κάθοδος του επιπέδου υγιεινής που έχει, ενδεχομένως, επιτευχθεί μετά από προσπάθειες ετών μεταξύ των αρχών και των παραγωγών.

Η δανική κυβέρνηση παρατηρεί, κατά δεύτερο λόγο, ότι ενόψει των επιταγών, στις οποίες ανταποκρίνεται η επίδικη εθνική ρύθμιση, ένα σύστημα που στηρίζεται αποκλειστικά στην κατάλληλη επισήμανση είναι συγχρόνως ανεπαρκές και όχι ικανοποιητικό κατά το μέτρο που το σύστημα αυτό, αφενός, συνεπάγεται ως προς τη βιομηχανία και το εμπόριο βαρύτερες υποχρεώσεις από την απλή τήρηση των κανόνων που έχουν τεθεί, καθιστά δε πιο δύσκολη τη διάθεση των εμπορευμάτων και, αφετέρου, εμπεριέχει τον κίνδυνο να προκαλέσει συγκεκαλυμένες διακρίσεις μεταξύ των εγχωρίων και των εισαγόμενων προϊόντων.

Η δανική κυβέρνηση προτείνει στα ερωτήματα που υπέβαλε το Hoge Raad να δοθεί απάντηση κατά τον ακόλουθο τρόπο:

«Συμβιβάζεται με τις διατάξεις του άρθρου 30 της συνθήκης σχετικά με τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών ο καθορισμός από κράτος μέλος βακτηριολογικών ορίων που εφαρμόζονται ως προς γαλακτοκομικά προϊόντα, για τα οποία δεν υπάρχουν ακόμη κοινοτικοί κανόνες, προκειμένου να προστατευθεί η υγεία των προσώπων, η ευθύτητα στις εμπορικές συναλλαγές και τα συμφέροντα των καταναλωτών.»

Η *Επιτροπή* θεωρεί ότι για να κριθεί η συμφωνία των επίδικων εθνικών διατάξεων με τά άρθρα 30 και 36 της συνθήκης πρέπει να διευκρινιστεί αν οι διατάξεις αυτές αποβλέπουν αποκλειστικά στη διασφάλιση της εντιμότητας στις εμπορικές συναλλαγές ή αν έχουν υπαγορευθεί συγχρόνως ή αποκλειστικώς χάριν της προστασίας της δημόσιας υγείας.

Κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι το Hoge Raad αναφέρει ως νομικό έρεισμα του Melkbesluit μόνο το άρθρο 16 του Warenwet φαίνεται να δείχνει ότι το δικαστήριο αυτό θεωρεί, όπως ακριβώς το Gerechtshof του Άμστερνταμ και η εισαγγελική αρχή, ότι το Melkbesluit έχει μόνο ως αντικείμενο την προστασία της δημόσιας υγείας.

*Επί του πρώτου ερωτήματος*

Ενόψει της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου η Επιτροπή αναφέρει ότι έχοντας υπόψη την έλλειψη κοινοτικής εναρμόνισης και των αποκλίσεων που παρουσιάζουν οι νομοθεσίες των κρατών μελών σχετικά με τις προϋποθέσεις εμπορίας ειδών διατροφής το σύνολο των διατάξεων του Melkebesluit συνιστά αναποφεύκτως εμπόδια στις ανταλλαγές. Κατά τη γνώμη της Επιτροπής, τα εμπόδια αυτά προκύπτουν λιγότερο από αυτή καθεαυτή την απαίτηση παστερίωσης, η οποία, ενόψει της φύσης των εν λόγω προϊόντων απαντάται στο σύνολο των αντίστοιχων εθνικών νομοθεσιών, παρά από τις μικροβιολογικές και άλλες απαιτήσεις, στις οποίες οφείλουν να ανταποκρίνονται τα παστεριωμένα προϊόντα από το στάδιο της παρασκευής τους μέχρι το στάδιο της κατανάλωσής τους.

Κατά την Επιτροπή, η απάντηση στο πρώτο ερώτημα μπορεί να διατυπωθεί ως ακολούθως:

«το γεγονός ότι κράτος μέλος εφαρμόζει ως προς τα εμπορεύματα που παράγονται και διατίθενται στο εμπόριο σ' ένα άλλο κράτος νομίμως εθνικές διατάξεις που προβλέπουν ότι ορισμένα γαλακτοκομικά προϊόντα δεν μπορούν να διατεθούν στο εμπόριο παρά μόνο αν έχουν παστεριωθεί και είναι σύμφωνα με ορισμένες απαιτήσεις από μικροβιολογική άποψη συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ».

*Επί του δεύτερου ερωτήματος*

Η Επιτροπή παρατηρεί, κατά πρώτο λόγο, ότι τα μικροβιολογικά προβλήματα που αφορούν την παραγωγή και την εμπορία γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων δεν έχουν ρυθμιστεί από τον κοινοτικό νομοθέτη ούτε στο πλαίσιο της οργάνωσης αγοράς γαλακτοκομικών προϊόντων ούτε στο πλαίσιο της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών εν προκειμένω. Εναπόκειται, συνεπώς, στα κράτη μέλη να ρυθμίσουν αυτά τα ζητήματα στο έδαφός τους.

Η Επιτροπή εκθέτει, κατά δεύτερο λόγο, ότι για να επικαλεστεί το άρθρο 36 της συνθήκης το κράτος μέλος εισαγωγής δεν μπορεί να περιοριστεί στο να προβάλει ή να αποδείξει ότι η νομοθεσία του είναι αναγκαία για την προστασία ενός δημόσιου συμφέροντος που αναγνωρίζεται από αυτή τη διάταξη. Πρέπει ν' αποδείξει ότι η νομοθεσία του κράτους μέλους εξαγωγής δεν εξασφαλίζει ή δεν εξασφαλίζει επαρκώς την προστασία του εν λόγω δημόσιου συμφέροντος, εν προκειμένω τη δημόσια υγεία και ότι, κατά συνέπεια, η προστασία της απαιτεί την εφαρμογή της νομοθεσίας αυτού του κράτους και ως προς τα προϊόντα που εισάγονται. Η άποψη που εκθέτει σχετικώς η ολλανδική κυβέρνηση είναι ανεπαρκώς θεμελιωμένη ή έχει, τουλάχιστον, διατυπωθεί ανεπαρκώς.

Με το ίδιο πνεύμα, η Επιτροπή διαπιστώνει ότι το Gerechtshof του Άμστερνταμ με την απόφασή του που προσβλήθηκε ενώπιον του Hoge Raad είχε εκθέσει ότι «οι ενδεχόμενες λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις που θέτουν τα άλλα κράτη μέλη είναι χωρίς σημασία ... επειδή οι απαιτήσεις σχετικά με τον αριθμό των βακτηριδίων πρέπει να στηρίζονται στη συμπεριφορά του καταναλωτή και, ιδίως, στην ποιότητα του προϊόντος που καταναλώνει και ότι αυτή η συμπεριφορά μπορεί να ποικίλει από μία χώρα στην άλλη».

Καίτοι το Δικαστήριο ορθώς δέχτηκε το συλλογισμό αυτό, όσον αφορά την προσθήκη ορισμένων πρόσθετων ουσιών στα γαλακτοκομικά προϊόντα, όπως των συντηρητικών και των βιταμινών (απόφαση της 5. 2. 1981, 53/80, προαναφερόμενη, και της 14. 7. 1983, Sandoz, 174/82, Συλλογή 1983, σ. 2445), είναι αδύνατο να γίνει, εν προκειμένω, δεκτός ο ισχυρισμός, όπως δέχεται το Gerechtshof του Άμστερνταμ,

ότι ο αριθμός των βακτηριδίων αποτελεί κριτήριο μόνο για το αν η παστερίωση έγινε επιτυχώς και ότι, επιπλέον, όπως προτίθεται να αποδείξει η Επιτροπή, το όριο των 50 000 μικροοργανισμών ανά χιλιοστόλιτρο δεν υπερβαίνει σαφώς το κρίσιμο όριο για τη δημόσια υγεία που τοποθετείται στο 1 μέχρι 2 εκατομμύρια.

Σχετικά με αυτό, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα εν λόγω δύο μικροβιολογικά κριτήρια δεν βρίσκονται στην ίδια σχέση με τη δημόσια υγεία και δεν αναφέρονται αναγκαίως στην επιτυχή παστερίωση.

Όσον αφορά την πρώτη απαίτηση που θέτει το Melkbesluit, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, καίτοι η ύπαρξη κολοβακτηριδίων που μπορούν να καλλιεργηθούν σε ένα γαλακτοκομικό προϊόν φανερώνει την ύπαρξη παθογόνων μικροοργανισμών και συνιστά, συνεπώς, άμεση ένδειξη του κινδύνου που παρουσιάζει αυτό το προϊόν για την υγεία, ο κίνδυνος αυτός μπορεί να είναι αποτέλεσμα ακατάλληλης παστερίωσης ή μόλυνσης από εξωτερική πηγή που επέρχεται μετά την παστερίωση.

Καίτοι, κατά την άποψη της Επιτροπής, η πρώτη αυτή απαίτηση φαίνεται δικαιολογημένη κατά την έννοια του άρθρου 36 της συνθήκης, απομένει το ζήτημα αν οι Κάτω Χώρες μπορούν έγκυρα να εφαρμόσουν αυτό το σχετικά αυστηρό όριο στα προϊόντα που προέρχονται από κράτος μέλος, το οποίο εφαρμόζει ένα κάπως λιγότερο αυστηρό κριτήριο, όπως την έλλειψη κολοβακτηριδίων σε 0,1 χιλιοστόλιτρο προϊόντος. Σχετικά με αυτό οι ολλανδικές αρχές πρέπει είτε να αποδείξουν ότι η εφαρμογή των δικών τους ορίων είναι απαραίτητη για την προστασία της δημόσιας υγείας, πραγματικό ζήτημα που η λύση του εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο είτε, ελλείψει τέτοιας αποδείξως, να επιτρέψουν την εισαγωγή των επίδικων προϊόντων.

Όσον αφορά τη δεύτερη απαίτηση που θέτει το Melkbesluit η Επιτροπή αναφέρει ότι το όριο των 50 000 μικροοργανισμών που μπορούν να καλλιεργηθούν ανά χιλιοστόλιτρο προϊόντος είναι ελάχιστα υψηλό για να μπορεί να συνεπάγεται πραγματικό κίνδυνο για την υγεία. Παρόλο που οι εθνικές νομοθεσίες παρουσιάζουν αισθητές διαφορές σχετικώς (Γαλλία 30 000 ανά χιλιοστόλιτρο κατά την έξοδο από την παστερίωση, 50 000 ανά χιλιοστόλιτρο κατά την παράδοση στον καταναλωτή· Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας: 100 000 ανά χιλιοστόλιτρο κατά την έξοδο από το γαλακτοκομείο για το εισαγόμενο παστεριωμένο γάλα, καμία απαίτηση αυτού του είδους για τα άλλα γαλακτοκομικά προϊόντα), η Επιτροπή θεωρεί ότι υφίσταται πραγματικός κίνδυνος για την υγεία μόνο κατά τη στιγμή που βρίσκονται από ένα έως δύο εκατομμύρια μικροοργανισμών που μπορούν να καλλιεργηθούν ανά χιλιοστόλιτρο, καθόσον τα εν λόγω βακτηρίδια απελευθερώνουν τότε επικίνδυνες ποσότητες τοξικών ουσιών.

Η Επιτροπή παρατηρεί ότι ως κριτήριο επιτυχούς παστερίωσης η δεύτερη αυτή απαίτηση παρέχει απλώς ένα τεκμήριο κατά το μέτρο που με την παστερίωση επιδιώκεται ουσιαστικά να μειωθεί ο αριθμός των παθογόνων βακτηριδίων, δηλαδή, ιδίως των κολοβακτηριδίων, σε επίπεδο που δεν συνιστούν πλέον αισθητό κίνδυνο για την υγεία. Φαίνεται, συνεπώς, ότι όταν δεν υπήρχαν κολοβακτηρίδια σ' ένα παστεριωμένο προϊόν, η υπερβολικά υψηλή περιεκτικότητα σε μικροοργανισμούς οφείλεται στην ύπαρξη, πριν από την παστερίωση, ενός αριθμού ήδη πολύ υψηλού αυτών των βακτηριδίων.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει, τέλος, κατά τρίτο λόγο, ότι στην υπόθεση στην κυρία δίκη οι ολλανδικές αρχές διαπίστωσαν τις παραβάσεις δεκαπέντε μέρες πριν από την τελευταία ημέρα πώλησης του προϊόντος εφαρμόζοντας απλώς και μόνο τα δύο επί-

δικα κριτήρια, χωρίς πάντως να προβούν συγχρόνως σε αναλύσεις του προϊόντος ώστε να διαπιστωθεί η κατάστασή του από μικροβιολογικής άποψης και ο κίνδυνος που παρουσιάζει για την δημόσια υγεία.

Κατά την άποψη της Επιτροπής, η εφαρμογή αυτής της μεθόδου αποδεικνύει, αν όχι τη μη ακρίβεια της τελευταίας ημέρας πώλησης τουλάχιστον την παραγνώριση του γεγονότος ότι η ποιότητα από μικροβιολογική άποψη ενός παστεριωμένου γαλακτοκομικού προϊόντος, που διατηρείται και μεταφέρεται υπό κατάλληλες συνθήκες, χειροτερεύει αναπόφευκτα με τον καιρό και πολύ πιο γρήγορα από ότι τα αποστειρωμένα προϊόντα, των οποίων τα βακτηρίδια έχουν σκοτωθεί μέσω επεξεργασίας σε θερμοκρασία 100° Κελσίου. Για το λόγο αυτό ορισμένες νομοθεσίες διευκρινίζουν ότι ως προς τα παστεριωμένα προϊόντα πρέπει να τηρούνται οι μικροβιολογικοί κανόνες που ισχύουν για την έξοδο από την παστερίωση.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι η πλήρης εφαρμογή αυτού του μέτρου στα προϊόντα που εισάγονται δεν μπορεί να διαφεύγει μέσω επικλήσεως του άρθρου 36 της συνθήκης από τις διατάξεις του άρθρου 30 της συνθήκης. Συνεπώς, η Επιτροπή προτείνει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα να δοθεί η ακόλουθη απάντηση.

«Η εφαρμογή από κράτος μέλος των εθνικών διατάξεων που αναφέρονται στο πρώτο ερώτημα σε προϊόντα που έχουν νομίμως παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο σε άλλο κράτος μέλος μπορεί να θεωρηθεί ως δικαιολογημένη από λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας κατά την έννοια του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ, εφόσον αποδεικνύεται:

— ότι η εφαρμογή αυτή είναι απαραίτητη για την προστασία αυτού του γενικού συμφέροντος, ιδίως, επειδή η νομοθεσία που εφαρμόζεται ως προς αυτά τα προϊόντα στο κράτος μέλος εξαγωγής δεν προσφέρει επαρκείς εγγυήσεις για την προστασία της δημόσιας υγείας στο κράτος μέλος εισαγωγής, και

— ότι δεν ήταν δυνατό να εξασφαλιστεί επαρκώς αυτή η προστασία με άλλα μέτρα που παρεμποδίζουν λιγότερο την εισαγωγή των εν λόγω προϊόντων, ιδίως, μέσω κατάλληλης συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των ενδιαφερομένων κρατών μελών.

Το ζήτημα αν και κατά ποιο μέτρο αποδεικνύεται ότι οι μικροβιολογικοί κανόνες που εφαρμόζονται ως προς την εμπορία των παστεριωμένων γαλακτοκομικών προϊόντων, που αναφέρονται στο πρώτο ερώτημα, δικαιολογούνται από λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας, η δε εφαρμογή τους στα προϊόντα που εισάγονται είναι σύμφωνη με τις αρχές που αναφέρθηκαν αμέσως παραπάνω, ανήκει στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή.»

## III — Προφορική διαδικασία

Κατά τη συνεδρίαση της 29ης Φεβρουαρίου 1984 ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους η Melkunie Holland, εκπροσωπούμενη από τον R. A. A. Duk, δικηγόρο Χάγης, η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από τον D. J. Keur, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον R. C. Fischer.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Απριλίου 1984.

## Σκεπτικό

1 Το Hoge Raad με απόφαση της 10ης Μαΐου 1983, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο την 27η Μαΐου 1983, υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των διατάξεων της συνθήκης ΕΟΚ σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της Κοινότητας.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ποινικής δίωξης που ασκήθηκε εναντίον ολλανδού εισαγωγέα, που διατηρούσε εναποθηκευμένα γαλακτοκομικά προϊόντα ακατάλληλα για ανθρώπινη κατανάλωση, κατά παράβαση των διατάξεων του Melkbesluit της 25ης Οκτωβρίου 1974 (κανονιστικής απόφασης για το γάλα), οι οποίες θεσπίστηκαν βάσει των άρθρων 14 και 16 του Warenwet της 28ης Δεκεμβρίου 1935, νόμου ο οποίος θέτει προδιαγραφές σχετικά με το χαρακτηρισμό και την ποιότητα των εμπορευμάτων (Staatsblad 1935, αριθ. 793), όπως τροποποιήθηκε, και καθορίζουν τις προϋποθέσεις που πρέπει να συγκεντρώνουν τα παστεριωμένα ή αποστειρωμένα γαλακτοκομικά προϊόντα για τη διάθεσή τους στην ολλανδική αγορά.

3 Σύμφωνα με το άρθρο 34, παράγραφος 3, του Melkbesluit, τα παστεριωμένα γαλακτοκομικά προϊόντα πρέπει να συγκεντρώνουν, ιδίως κατά την ημερομηνία λήξεως της λιανικής πώλησης, τις παρακάτω προϋποθέσεις:

«α) δεν πρέπει να περιέχουν κολοβακτηρίδια που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια σε ένα χιλιοστόλιτρο προϊόντος·

6) ο αριθμός των μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 50 000 κατά χιλιοστόλιτρο, με εξαίρεση την κρέμα σαντιγύ, στην οποία ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 200 000».

4 Κατά την ανάλυση που έγινε από τις ολλανδικές υπηρεσίες ελέγχου σε πέντε παρτίδες του προϊόντος, που είχε εισαχθεί από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας για να διατεθεί στην ολλανδική αγορά, αποκαλύφθηκε κατά την ημερομηνία λήξεως της πώλησης που αναγραφόταν στη συσκευασία του προϊόντος ή αμέσως προηγουμένως η ύπαρξη, αφενός μεν, μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, ο αριθμός των οποίων ανερχόταν κατά χιλιοστόμετρο σε 9 εκατομμύρια για τις δυο πρώτες παρτίδες, σε 18 εκατομμύρια για την τρίτη, σε 90 εκατομμύρια για την τέταρτη και σε 82 000 για

την πέμπτη, αφετέρου δε, κολοβακτηριδίων που μπορούν να αναπτυχούν με καλλιέργεια στην τρίτη και τέταρτη παρτίδα.

5 Η εταιρεία Melkunie, παρόλο που απαλλάχτηκε από τις εναντίον της κατηγορίες με απόφαση του πταισματοδικείου, της 16ης Απριλίου 1981, καταδικάστηκε με απόφαση του Gerechtshof του Άμστερνταμ, της 7ης Μαΐου 1982, σε πέντε πρόστιμα, 4 000 φιορινίων το καθένα, «για πέντε παραβάσεις προδιαγραφής που θέτει το άρθρο 16 του Warenwet, οι οποίες διαπράχθηκαν από νομικό πρόσωπο».

6 Η εταιρεία Melkunie προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Hoge Raad, το οποίο ανέβαλε την έκδοση οριστικής απόφασης και υπέβαλε τα ακόλουθα δύο προδικαστικά ερωτήματα:

«Ι. Πρέπει να θεωρηθούν ως μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ οι διατάξεις του Melkbesluit (Warenwet) του 1974, ιδίως οι προϋποθέσεις που απαιτούνται από το άρθρο 34, παράγραφος 3, για τα ως "παστεριωμένα" χαρακτηριζόμενα εμπορεύματα, δηλαδή:

α) δεν πρέπει να εμφανίζονται κολοβακτηρίδια που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, σε ένα χιλιοστόλιτρο προϊόντος·

β) ο αριθμός των μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 50 000 κατά χιλιοστόλιτρο με εξαίρεση την κρέμα σαντιγύ, στην οποία ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 200 000·

όταν οι διατάξεις αυτές σε συνδυασμό με τις προδιαγραφές που αναφέρονται στο σημείο 6 της παρούσας απόφασης εφαρμόζονται σε εμπορεύματα, που εισάγονται από άλλο κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων;

ΙΙ. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα Ι, δικαιολογείται τουλάχιστον η απαίτηση των προϋποθέσεων που αναφέρονται εκεί και η εφαρμογή τους σε εμπορεύματα που εισάγονται από άλλο κράτος μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, βάσει του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται σ' αυτό, ιδίως για την προστασία "της υγείας ... των ανθρώπων;»

7 Ναι μεν δεν έχει αρμοδιότητα το Δικαστήριο στο πλαίσιο του άρθρου 177 της συνθήκης, να αποφανθεί ως προς το αν συμβιβάζονται, οι διατάξεις εθνικών

κανονιστικών ρυθμίσεων με τη συνθήκη, είναι όμως, αντιθέτως, αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα κριτήρια ερμηνείας σχετικά με το κοινοτικό δίκαιο, τα οποία μπορούν να το διευκολύνουν στην κρίση του ως προς το εν λόγω συμβιβαστό.

8 Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει να θεωρηθεί ότι το Hoge Raad ζητεί να πληροφορηθεί από το Δικαστήριο τα εξής:

— εάν αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς, κατά την έννοια του άρθρου 30, εθνική ρύθμιση, η οποία απαγορεύει τη διάθεση στην αγορά παστεριωμένων προϊόντων, τα οποία έχουν νόμιμα παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο του κράτους μέλους εξαγωγής για το λόγο ότι τα προϊόντα αυτά δεν ανταποκρίνονται στις μικροβιολογικής φύσεως απαιτήσεις που θέτει το κράτος μέλος εισαγωγής·

— σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, κάτω από ποιες προϋποθέσεις το άρθρο 36 της συνθήκης επιτρέπει ένα τέτοιο περιορισμό στις εισαγωγές για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

Επί του πρώτου ερωτήματος

9 Πρέπει να σημειωθεί ότι οι μικροβιολογικής φύσης απαιτήσεις που αφορούν την παραγωγή και διάθεση στο εμπόριο του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων δεν έχουν ρυθμιστεί από τον κοινοτικό νομοθέτη· ούτε στο πλαίσιο της κοινής οργάνωσης αγοράς των γαλακτοκομικών προϊόντων ούτε στο πλαίσιο της εναρμόνισης των οικείων εθνικών νομοθεσιών.

10 Συνεπώς, κάθε κράτος μέλος έχει μεν το δικαίωμα να καθορίζει τους κανόνες που πρέπει να τηρούνται ως προς τα προϊόντα που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση στο έδαφός του, οι εν λόγω εθνικές ρυθμίσεις δεν μπορούν, όμως, να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 επ. της συνθήκης. Σύμφωνα με πάγια νομολογία, η απαγόρευση μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος, που αναφέρεται στο άρθρο 30, αφορά στην πραγματικότητα κάθε εμπορική ρύθμιση των κρατών μελών, ικανή να παρεμβάλει εμπόδια, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά στο ενδοκοινοτικό εμπόριο.

11 Συνεπώς, στο πρώτο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι εθνικές ρυθμίσεις που απαγορεύουν τη διάθεση στο εμπόριο εμπορευμάτων που έχουν νόμιμα

παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο στο κράτος εξαγωγής, για το λόγο ότι τα προϊόντα αυτά δεν πληρούν τις μικροβιολογικής φύσης απαιτήσεις που ισχύουν στο κράτος μέλος εισαγωγής, αποτελούν μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

12 Σύμφωνα με πάγια νομολογία, από το άρθρο 36 προκύπτει ότι εθνικές ρυθμίσεις που έχουν, ή θα μπορούσαν να έχουν, περιοριστικό αποτέλεσμα στις εμπορικές ανταλλαγές, δεν συμβιβάζονται με τη συνθήκη παρά μόνο στο βαθμό που είναι αναγκαίες για την αποτελεσματική προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων. Συνεπώς, η εξαίρεση του άρθρου 36 δεν μπορεί να λειτουργήσει όταν η υγεία και η ζωή των ανθρώπων μπορούν να προστατευθούν κατά τρόπο εξίσου αποτελεσματικό με μέτρα λιγότερο περιοριστικά για τις ενδοκοινοτικές εμπορικές ανταλλαγές.

13 Από την άποψη αυτή, η εταιρεία Melkunie υποστηρίζει, πρώτον, ότι το επίδικο προϊόν συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που έχει καθορίσει η κανονιστική ρύθμιση του κράτους μέλους εξαγωγής και ότι η ρύθμιση αυτή προσφέρει εχέγγυα ισοδύναμα προς εκείνα του κράτους μέλους εισαγωγής. Υπό αυτές τις συνθήκες, λόγω της αναγκαίας συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών θα πρέπει να μπορεί το κράτος εισαγωγής να απαιτεί την τήρηση ως προς τα εισαγόμενα προϊόντα μόνο των προδιαγραφών του κράτους εξαγωγής. Η εταιρεία υποστηρίζει, δεύτερον, ότι το άρθρο 36 δεν μπορεί να δικαιολογήσει ρύθμιση σαν την ολλανδική, δεδομένου ότι η ρύθμιση αυτή υπερβαίνει τα όρια που επιβάλλει η ενδελεχής μέριμνα για την προστασία της δημόσιας υγείας.

14 Σχετικά με το πρώτο επιχείρημα της εταιρείας Melkunie πρέπει να σημειωθεί ότι, μολονότι είναι ακριβές, όπως έχει επανειλημμένα δεχτεί το Δικαστήριο ιδίως με την απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 1983 (Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 124/81, Συλλογή 1983, σ. 203), ότι η συνεργασία μεταξύ των αρχών των κρατών μελών μπορεί να διευκολύνει και να απλοποιήσει τους ελέγχους στα σύνορα, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει στις αρχές του κράτους εισαγωγής να διασφαλίζουν ότι τα εισαγόμενα εμπορεύματα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της εθνικής υγειονομικής νομοθεσίας, είναι επίσης ακριβές ότι η συνεργασία αυτή δεν μπορεί να παρεμβάλλει εμπόδια στην άσκηση του δικαιώματος κάθε κράτους μέλους να θεσπίζει και να εφαρμόζει τη δική του νομοθεσία για την προστασία της δημόσιας υγείας. Μια τέτοια νομοθεσία είναι σύμφωνη με τους κανόνες της

συνθήκης, εφόσον τηρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 36. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι οι κανόνες αυτοί είναι αναγκαίοι για την αποτελεσματική προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων που διαμένουν στο κράτος εισαγωγής και δεν συνιστούν ούτε μέσο επιβολής αυθαίρετων διακρίσεων ούτε συγκαλυμμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

15 Προκειμένου να εξακριβωθεί αν οι κανόνες του Melkbesluit δικαιολογούνται ενόψει του άρθρου 36 της συνθήκης, από το φάκελο της υπόθεσης προκύπτει, πρώτον, ότι η ύπαρξη κολοβακτηριδίων που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια σε γαλακτοκομικά προϊόντα υποδηλώνει κίνδυνο παρουσίας παθογόνων μικροοργανισμών και αποτελεί, κατά συνέπεια, άμεση ένδειξη ότι το προϊόν αυτό συνιστά πραγματικό κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Πρέπει, συνεπώς, να γίνει δεκτό ότι η απαίτηση ανυπαρξίας σε τέτοια προϊόντα κάθε κολοβακτηριδίου που μπορεί να αναπτυχθεί με καλλιέργεια είναι δικαιολογημένη κατά την έννοια του άρθρου 36 της συνθήκης.

16 Όσον αφορά τη δεύτερη απαίτηση, με την οποία καθορίζεται ανώτατο όριο μη παθογόνων μικροοργανισμών που μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια, η εταιρεία Melkunie και η Επιτροπή υποστηρίζουν, καταρχή, ότι οι σημερινές επιστημονικές γνώσεις δεν επιτρέπουν τον καθορισμό της μέγιστης ποσότητας τέτοιων μικροοργανισμών που μπορεί ο άνθρωπος να δέχεται καθημερινά χωρίς σοβαρό κίνδυνο. Συνεχίζουν δε, ότι κίνδυνος για την ανθρώπινη υγεία θα εμφανιζόταν ενδεχομένως, μόνο εφόσον η συγκέντρωση αυτών των μικροοργανισμών στο επίδικο προϊόν θα ξεπερνούσε τα 1—2 εκατομμύρια κατά χιλιοστόμετρο, αριθμό κατά πολύ ανώτερο των 50 000 που ορίζει η επίμαχη εθνική ρύθμιση. Τέλος, φρονούν ότι ο καθορισμός ανωτάτου ορίου μη παθογόνων μικροοργανισμών κατά την ημερομηνία λήξεως της πώλησης παστεριωμένου προϊόντος είναι υπερβολικά αυστηρός ενώ θα ήταν αρκετό η απαίτηση αυτή να αναφερόταν στο τελικό σημείο της διαδικασίας παστερίωσης.

17 Πρέπει να σημειωθεί, πρώτον, ότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, τα κράτη μέλη που καθορίζουν ανώτατο όριο μη παθογόνων μικροοργανισμών, δέχονται αριθμούς του ύψους των 50 000, όπως δέχεται και το Melkesluit, έστω και αν η απαίτηση αυτή αφορά διαφορετικά στάδια της διαδικασίας διάθεσης στο εμπόριο.

18 Αν, στη συνέχεια, προκύψει ότι τα διαθέσιμα στοιχεία, στο παρόν στάδιο εξέλιξης της επιστημονικής έρευνας, δεν επιτρέπουν να καθοριστεί με βεβαιότητα ο ακριβής αριθμός των μη παθογόνων μικροοργανισμών, πέραν του οποίου τα παστεριωμένα γαλακτοκομικά προϊόντα παρουσιάζουν κίνδυνο για την υγεία, εναπόκειται στα κράτη μέλη, ελλείψει σχετικής νομοθετικής εναρμόνισης να αποφασίσουν για το βαθμό, στον οποίο θέλουν να διασφαλίσουν την προστασία της υγείας και της ζωής των προσώπων, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Από την άποψη αυτή, εθνικές ρυθμίσεις που αποβλέπουν στο να είναι απαλλαγμένο το επίδικο γαλακτοκομικό προϊόν, κατά το χρονικό σημείο της κατανάλωσής του, από αριθμό μικροβίων, ο οποίος θα μπορούσε απλώς να θέσει σε κίνδυνο την υγεία ορισμένων καταναλωτών ιδιαίτερα ευαίσθητων, πρέπει να θεωρούνται σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 36.

19 Για να εκτιμηθεί το κύρος κανόνα που καθορίζει το μέγιστο αριθμό αυτών των μικροοργανισμών κατά την ημερομηνία λήξεως της πώλησης των γαλακτοκομικών προϊόντων και όχι κατά την ημέρα κατανάλωσής τους, φαίνεται, τέλος, λογικό, όπως υποστηρίζει η ολλανδική κυβέρνηση, να ληφθούν υπόψη οι συνήθειες της χώρας, σύμφωνα με τις οποίες, οι ιδιώτες διατηρούν αυτά τα προϊόντα για ορισμένο διάστημα, πριν τα καταναλώσουν, υπό συνθήκες λιγώτερο ευνοϊκές από αυτές που επικρατούν στις εγκαταστάσεις των καταστημάτων διανομής. Πρέπει, συνεπώς, ο εθνικός δικαστής να λάβει υπόψη του, προκειμένου να κρίνει το κύρος του επίδικου κανόνα, την ταχύτητα με την οποία πολλαπλασιάζονται οι μικροοργανισμοί κατά το διάστημα που συνήθως μεσολαβεί μεταξύ της πώλησης αυτών των προϊόντων και της κατανάλωσής τους.

20 Συνεπώς, στο δεύτερο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις που:

α) αποκλείουν την ύπαρξη σε παστεριωμένα γαλακτομικά προϊόντα κολοβακτηριδίων τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια,

β) αποσκοπούν στο να αποκλείσουν την ύπαρξη σε γαλακτοκομικά προϊόντα, κατά το χρονικό σημείο της κατανάλωσής τους, ορισμένου αριθμού μη παθογόνων μικροοργανισμών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των πιο ευαίσθητων από τους καταναλωτές και που για το σκοπό αυτό καθορίζουν μέγιστο αριθμό από αυτούς τους μικροοργανισμούς, κατά την

ημέρα πώλησης του προϊόντος αυτού, λαμβάνοντας υπόψη τη φθορά που υφίσταται αυτό κατά το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της πώλησης και της κατανάλωσής του.

Επί των δικαστικών εξόδων

21 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η δανική κυβέρνηση, η ολλανδική κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος, που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υποβλήθηκαν από το Hoge Raad με απόφαση της 10ης Μαΐου 1983, αποφαίνεται:

**1) Εθνικές ρυθμίσεις που απαγορεύουν τη διάθεση στο εμπόριο εμπορευμάτων που έχουν νόμιμα παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο στο κράτος εξαγωγής, για το λόγο ότι τα προϊόντα αυτά δεν πληρούν τις μικροβιολογικής φύσης απαιτήσεις που ισχύουν στο κράτος μέλος εισαγωγής, αποτελούν μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς κατά την έννοια του άρθρου 30 της συνθήκης ΕΟΚ.**

**2) Είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις που:**

**α) αποκλείουν την ύπαρξη σε παστεριωμένα γαλακτομικά προϊόντα κολοβακτηριδίων τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν με καλλιέργεια,**

**β) αποσκοπούν στο να αποκλείσουν την ύπαρξη σε γαλακτοκομικά προϊόντα, κατά το χρονικό σημείο της κατανάλωσής τους, ορισμένου αριθμού μη παθογόνων μικροοργανισμών που θα μπορούσαν να**

**θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των πιο ευαίσθητων από τους καταναλωτές και που για το σκοπό αυτό καθορίζουν μέγιστο αριθμό από αυτούς τους μικροοργανισμούς, κατά την ημέρα πώλησης του προϊόντος αυτού, λαμβάνοντας υπόψη τη φθορά που υφίσταται αυτό κατά το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της πώλησης και της κατανάλωσής του.**

Mackenzie Stuart Galmot

Due Everling Κακούρης

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Ιουνίου 1984.

Κατ' εντολή
του γραμματέα

H. A. Rühl

Κύριος υπάλληλος διοικήσεως

Ο πρόεδρος του πέμπτου τμήματος,

Y. Galmot

# ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ PIETER VERLOREN VAN THEMAAT ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1984 [1]

*Κύριε πρόεδρε,*
*Κύριοι δικαστές,*

Με τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήρια το Hoge Raad στο πλαίσιο της ποινικής δίκης κατά της επιχειρήσεως, που εφεξής θα αποκαλείται εταιρεία Melkunie, επιληφθήκατε, για άλλη μια φορά, του προβλήματος κατά πόσον διατάξεις της ολλανδικής νομοθεσίας, περί τροφίμων, μπορούν να είναι αντίθετες προς τα άρθρα 30 και 36 της συνθήκης ΕΟΚ. Πριν προχωρήσω στην εξέταση των πραγματικών περιστατικών, θα κάνω πρώτα μια συνοπτική περιγραφή της ολλανδικής νομοθεσίας που εφαρμόζεται στον τομέα του γάλακτος και των σχετικών γαλακτοκομικών προϊόντων που αφορά η προκειμένη υπόθεση.

## 1. Η ισχύουσα στον τομέα του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων νομοθεσία

Η σχετική με τα τρόφιμα ολλανδική νομοθεσία βασίζεται κυρίως στο Warenwelt (νόμο της 28. 12. 1935, Staatsblad αριθ. 793) ο οποίος περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά

1 — Μετάφραση από τα ολλανδικά.